

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Факультет української філології та журналістики
Кафедра української мови

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри української
мови

доц. Климович С. М.

« 27 » серпня 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ»

спеціальності: 035.01 Філологія (українська мова та література)

2019/2020 навчальний рік

Робоча програма «Історія української літературної мови» для студентів за спеціальністю: 035 Філологія (Українська мова та література)

Розробники: Олексенко В. П., професор, доктор філологічних наук;
Гайдученко Г. М., доцент, кандидат філологічних наук

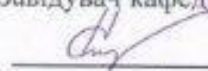

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри української мови

Протокол від «27» серпня 2019 року № 1

Завідувач кафедри української мови

Климович С.М.

(підпис)

1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 1,5	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	Нормативна	
	Спеціальність: 035.01 Філологія (Українська мова та література)		
Змістових модулів – 1		Рік підготовки:	
		4-й	4-й
Загальна кількість годин – 45		Семестр	
		8-й	8-й
		Лекції	
		12	4
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 8		Практичні, семінарські	
	10	4	
	Лабораторні		
	Самостійна робота		
	23	37	
	Вид контролю: залік		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 49/51 %

для заочної форми навчання – 18/82 %

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – вивчити загальні процеси розвитку, вдосконалення, збагачення української літературної мови та вироблення її стилів, фонетичних, граматичних, лексичних та правописних норм протягом усього її історичного існування.

Завдання курсу:

- **Методичні** – творчо підходити до змісту предмета, ознайомлюючи студентів з мовними особливостями літературних творів минулого у структурному, стилістичному та жанровому планах
- **Пізнавальні** – дати студентам знання про історію походження української мови, виникнення і формування літературної мови, а також уявлення про закономірності та основні тенденції її розвитку
- **Практичні** – вчити визначати специфіку літературних мов аналізованих періодів, стильові особливості української літературної мови на різних історичних етапах її розвитку.

Програмні компетентності:

1. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
3. Здатність власною державницькою позицією, особистою мовною культурою, ерудицією, повагою й любов'ю до української мови, літератури, історії виховувати національно свідомих громадян України.

Програмні результати

1. Знає основні функції й закони розвитку мови як суспільного явища, різнорівневу (системну) організацію української мови та її норми, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності.
2. Уміє працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), знаходити, обробляти, систематизувати й застосовувати в професійній діяльності сучасну наукову інформацію, бібліографію, комп'ютерні технології.
3. Володіє комунікативною компетентністю з української мови (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний компоненти відповідно до загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти), здатний вдосконалювати та підвищувати власний компетентнісний рівень.
4. Навчається впродовж життя і вдосконалює з високим рівнем автономності набути під час навчання кваліфікацію.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 45 годин або 1.5 кредити ECTS.

2. Зміст навчальної дисципліни

Вступ

Предмет, завдання, значення курсу історії української літературної мови. Зв'язок курсу з іншими науковими й навчальними дисциплінами (історія України, історична граматики, діалектологія української мови, сучасна українська літературна мова, історія окремих слов'янських мов).

Зв'язок української літературної мови є культурою українського народу. Етнічна мова як ключ до національного самоусвідомлення українців, пізнання своєї історії, культури, ментальності.

Етногенеза українців та їхніх слов'янських сусідів.

Зміст термінів *писемна мова, писемно-літературна мова, літературна мова, народна(етнічна) мова*.

Розмежування понять *літературна мова, мова художньої літератури, загальнонародна мова, діалектна мова*. Історичні зв'язки української літературної мови з іншими слов'янськими літературними мовами (білоруською, російською, польською). Роль білоруської, російської і польської мов у розвитку української літературної мови. Вплив старослов'янської мови на розвиток української літературної мови (загальний огляд).

Періодизація історії української літературної мови

1. Критерії періодизації (різні трактування періодизації вченими-лінгвістами, такими, як Григорій Левченко, Михайло Жовтобрюх, Павло Плющ, Іван Ющук, Григорій Півторак, Олекса Горбач, Юрій Шевельов та ін.).

Роль історико-політичних подій і культурних процесів (християнізація, класицизм, романтизм, реалізм тощо) в розвитку української літературної мови.

Проблема діалектної основи на різних етапах розвитку літературної мови.

Причини поширення певного діалекту і створення єдиної літературної мови на окремій території („язичіє” в Галичині, Буковині, „русинство” на Пряшівщині, Закарпатті тощо).

Співіснування національного варіанта літературної мови з іншими (старослов'янською, латинською та ін.) мовами в Україні. Літературно-мовний білінгвізм. Диглосія. Засади обслуговування різних соціальних сфер певними різновидами літературної мови на окремих етапах її розвитку (церковнослов'янська і староукраїнська мови – IX-XIV ст.; слов'яноноруська, проста і народнорозмовна – XIV-XVIII ст.).

Вироблення й удосконалення правописних, граматичних і лексичних норм української літературної мови на різних етапах її розвитку.

Усна народна творчість як невичерпне джерело розвитку національної літературної мови. Роль художньої літератури у формуванні лексичних і граматичних норм літературної мови та її стилів.

Діяльність визначних письменників і мовознавців у галузі унормування літературної мови.

2. Джерела вивчення історії української літературної мови.

Рукописні історичні пам'ятки XI-XVII ст., друковані пам'ятки різних жанрів і стилів, художня література як цінні джерела вивчення історії української літературної мови.

Огляд наукових праць учених України та діаспори з історії української літературної мови (Михайло Максимович, Павло Житецький, Агатангел Кримський, Євген Тимченко, Степан Смаль-Стоцький, Костянтин Німчинов, Леонід Булаховський, Іван Огієнко, Олекса Горбач, Юрій Шевельов).

3. Виникнення української мови серед інших слов'янських мов.

Етапи виникнення української мови серед слов'янських (праіндоєвропейська, балтослов'янська і праслов'янська доба).

Виникнення протоукраїнської (ранньоукраїнської) мови та формування фонетико-граматичних, лексичних і словотвірних особливостей в її двох діалектах: південно-західному і північно-східному. Утворення їх фонологічних систем (після занепаду „слабких” **ъ, ь** ; дифтонгізація – у південно-східному діалекті ; звуження ***о, *е** в нових закритих складах – у південно-західному діалекті; вплив наголосу на вимову голосних, зміни в системі приголосних (XI, XII – XV ст.). Зміни в системі іменників, прикметників, займенників, дієслів. Зміни в синтаксисі (занепад двоїни, безприйменникових відмінків, „подвійних відмінків” у реченні, розвиток системи гіпотактичних сполучників).

Виникнення української літературної мови.

Різні погляди, докази щодо походження письма й писемної мови українців (Олекса Горбач, Григорій Півторак, Юрій Шевельов, Іван Юшук, Іван Огієнко, Пантелеймон Ковалів, Костянтин Німчинов, Василь Німчук, Іларіон Свенціцький, Степан Смаль-Стоцький та ін.).

Староукраїнська (давньоукраїнська) літературна мова (IX – перша пол. XIV ст.)

1. Етапи розвитку староукраїнської мови:

а) 900/1000 – 1150: християнізація (988), запровадження змодифікованої церковнослов'янської мови з функціями мови церковно-наукових і літературно-художніх жанрів. Староукраїнська мова в правничо-ділових, світсько-літературних жанрах: дружинний епос; літописання. Територіальні лексико-граматичні особливості (Галич – Володимир; Київ – Переяслав – Чернігів; Смоленськ – Полоцьк – Псков; Новгород; Рязань; Суздаль);

б) 1180-1240; дезінтеграційні процеси в спільній церковнослов'янській мові. Остаточне виділення протоукраїнського, протобілоруського та обох проторосійських наддіалектів, інтегрованих згодом у російську мову внаслідок занепаду **ъ, ь** (звуження голосних **о, е** в нових закритих складах, подвоєння приголосних в українській мові). Занепад Києва, зменшення українського мовного обширу на південному сході (Новгород-Сіверський, Переяслав, Кам'янець-Подільський), утрата Пониззя, подальша колонізація Карпат; латинська літературно-ділова мова на Закарпатті під Угорщиною (до кінця XVIII ст.), церковнослов'янськи, грецизми, старошведські й тюрські впливи в лексиці;

в) 1240 -1350: галицько-волинська доба – латино-угорські й польські впливи в лексиці, литовсько-болгарські впливи на півночі й північному сході; поява на

півдні (Молдавія–Буковина) динамічного румунського етносу, продовження процесів попереднього періоду.

2. Уживання староукраїнської літературної мови у світському письменстві в різноманітних сферах (багатство стилів і жанрів):

науково-юридична і канцелярсько-ділова сфери („Руська правда”, грамоти з різних територій Київської Русі, договори руських князів з іншими народами);

літописна література („Повість минулих літ”, „Галицько-Волинський літопис”);

художня спадщина („Слово о полку Ігоревім”);

епістолярна спадщина (листи від Гостяти, листи від Михайла).

Уживання церковнослов'янської мови (літературної) в конфесійному письменстві в таких стилях:

літургійному (Остромирове Євангеліє 1056-1057рр., Галицьке Євангеліє 1144р.);

житійному (Житіє Феодосія Печерського”, „Сказаніє о Борисі і Глібі”);

проповідницькому („Поученіє Кирила Туровського”, „Слово о законі і благодаті” київського митрополита Іларіона).

3. Взаємодія і взаємовплив староукраїнської й церковнослов'янської мов.

Внесення церковнослов'янців у староукраїнські пам'ятки (післямова до Остромирового Євангелія 1057р., Ізборники 1073р. і 1076р., напис на Тмутараканському камені 1068р.)

Внесення елементів староукраїнської мови в оригінальну церковну літературу („Слово о законі і благодаті” київського митрополита Іларіона, „Сказаніє о Борисі і Глібі”, літописання Нестора, „Поученіє” Кирила Туровського; переклади: „Хроніки” Георгія Амартола, „Історія юдейської війни” Йосипа Флавія, повість „Александрія” Козьми Індікоплова, „Житіє чоловіка Божого Олексія”).

Проблема відношення церковнослов'янської мови до староукраїнської літературної мови на народній основі у працях учених (В.І. Ламанський, М. К. Нікольський, С. П. Обнорський, І. І. Срезневський, О. О. Шахматов, В. М. Історін).

4. Становлення й закріплення рис живої української мови у староукраїнській літературній мові на народній основі (характеристика мовних особливостей пам'яток різних стилів і жанрів).

5. Фольклор як одне з найважливіших джерел староукраїнської літературної мови („Моління Данила Заточника”, „Слово про загибель руської землі”).

6. Загальна характеристика мовної ситуації в Київській Русі. Висвітлення цього питання в працях визначних українських учених (Олекса Горбач, Степан Смаль-Стоцький, Агатангел Кримський, Іларіон Свенціцький, Іван Огієнко, Юрій Шевельов, Євген Тимченко, Леонід Булаховський, Василь Німчук, Григорій Півторак, Іван Ющук).

Літературні мови (староукраїнська й церковнослов'янська) як самостійні літературні мови зі своїми системами і сферами функціонування – могутній об'єднувальний чинник східних слов'ян.

Середньоукраїнська літературна мова (середина XIV-XVIIст.). Литовсько-польська доба (1350-1650)

1. Доля українців після розпаду Київської Русі. Захоплення українських земель Литвою і Польщею. Утворення (XIVст.) Молдавської держави, у складі якої опинилися Галичина й Буковина.

2. Літературні мови XIV-перша пол. XVст. Слов'яноноруська (церковнослов'янська) і руська (українська ділова) мови, їхні функції. Ствердження державності „руської” мови у другому виданні „Литовського статуту”. „Судебник” Казимира Ягайловича (1468).

Особливості мови українських грамот XIV-XV ст., близькість її до розмовного мовлення. Діалектні риси в мові грамот. Створення спільних варіантів ділових жанрів літературної мови (українсько-білоруського в Литовському князівстві на польсько-волинській основі), українсько-молдавського (на південно-західній та покутсько-наддністрянській основі) в Галичині й Буковині.

Переклади простою мовою богослужбних книг: Пересопницьке Євангеліє (1556-1561), Крехівський Апостол (1560). Зв'язок цих перекладів з чеськими та польськими перекладами. Відображення в перекладах живої народної мови. Виникнення друкарства в Україні. Перші друковані праці: „Євангеліє учительное” (1559), Острозька Біблія (1580-1581). Значення друкованих видань для уніфікації мови.

Правописна строкатість пам'яток, писаних простою мовою на народній основі, що зумовлена: а) невідповідністю кириличної азбуки звуковій системі української мови; б) невідповідністю правописних норм церковнослов'янської й простої літературно-писемної мови фонетико-морфологічним нормам української мови; в) намагання оборонців церковнослов'янської мови під впливом реформ Є. Тирновського ліквідувати не лише в мові, а й у правописі місцеві особливості; г) кваліфікацією, грамотністю автора чи писаря.

Політика польських феодалів після Люблінської унії 1569р., спрямована на переслідування української мови і культури.

Полонізми й латинізми в тогочасній українській літературній мові, наслідування стилістичних прийомів польсько-латинських зразків. Взаємовпливи української й польської мов унаслідок контактів українського і польського народів.

Відображення живої української мови в діловому українському письменстві та літописах:

а) мова українських грамот XIV-XV ст., близькість її до розмовної мови. Діалектні риси в мові грамот. Наявність у мові грамот архаїчних, книжних огласовок і форм поряд із огласовками й формами живої розмовної мови;

б) мова актово-урядових документів XVI-XVII ст. (зокрема так званих „городських книг”). Зв'язок мови актово-урядових документів з живими українськими говорами. Церковнослов'янізми, полонізми і латинізми в актово-урядовій мові цієї доби;

в) мова українських літописів першої половини XVIIст. – Львівського, 2-го Київського та Густинського.

3. Виникнення братських шкіл (кінець XVIст.), складання для них церковнослов'янських граматики, створених за греко-латинськими зразками: „Грамматика словенска языка...” (1586), „Грамматика доброглаголиваго еллинословенского языка” (1591”), „Грамматика словенская” Лаврентія Зизанія (1596), „Грамматика словенския правильное синтагма” Мелетія Смотрицького (1619), Кам'янецька (1638).

4. Спроба Івана Ужевича скласти граматику ділової української мови на південно-західній українській основі (рукописна „Грамматика словенская” (1643,1645), популяризація і зміцнення позицій української літературно-писемної мови.

5.Лексикографічні описи церковнослов'янської мови з українськими тлумаченнями („Лексис...” Лаврентія Зизанія(1596), „Лексисъ съ толкованіємъ словенскихъ мовъ просто” невідомого автора, „Лексыконъ словеноросский..” Памва Беринди (1627), „Синоныма славенороська” (XVIIст.); латино-слов'янські словники (Є.Славинецького, А.Корецького-Сатановського (бл. 1642).

6. Розвиток церковно-релігійної публіцистики полемічного характеру на народномовній основі, спрямованої проти полонізації та латинізації української мови („Писание к утекшим от православное веры епископам...”, „Краткословный ответ Феодула... против безбожного ... писания Петра Скарги”, „Порада” Івана Вишенського, „Пересторога” Іова Борецького, „Палінодія” Захарії Копистенського). Роль полемічної літератури в розвитку церковнослов'янської мови.

7.Мова художньої літератури кінця XVI – першої половини XVII ст.: панегіричні й богословсько-дидактичні вірші (зразок перших – „Віршъ на жалосный погребъ...Петра Конашевича Сагайдачного” Касіяна Саковича, приклад других – „Перло многоцънное” Кирила Транквіліона Ставровецького); драма великоднього циклу „Слово о збуренню пекла”, інтермедії до духовної драми Я.Гаватовича. Пісня про воєводу Стефана „Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш” у „Чеській граматиці” Яна Богослова (складена до 1671року) як перша фіксація української поетичної народнописемної мови та проникнення її в літературу.

Сильні впливи польської й латинської мови на українську ділову, запозичення з польської, німецької, латинської, татарської, а в південно-західних говірках – з румунської та мадярської мов.

8.Збагачення лексики давньої української літературної мови (головним чином „простої мови”) за рахунок термінології з різних сфер виробництва, культури, побуту, соціальних відносин. Відносна однотипність мови ділового письменства цієї доби і художньої літератури, писаної „простою мовою”.

Ділове, конфесійне і художнє українське письменство XVI ст. як свідчення наявності в українській мові основних притаманних їй лексичних, фонетичних і граматичних рис; значна варіантність літературних норм.

Українська літературна мова початкового періоду формування її на народнорозмовній основі.

Козацька доба (1648-1780)

1. Визвольна війна українського народу 1648-1654рр. проти польського гніту; приєднання України до Росії; розвиток українськомовного ділового жанру в Гетьманщині, витіснення його польською мовою на Правобережжі, російською мовою – на Слобожанщині, пізніше – в Гетьманщині.

2. Занепад слов'яноруської (церковнослов'янської) і простої книжної української літературної мови з кінця XVII ст., занепад житійно-повістєвого жанру, полемічної літератури, шкільної драми, духовних пісень та віршів, учительно-проповідних творів, одописно-панегіричних віршувань. Заборони польського уряду друкувати книжки на Лівобережній Україні (1590) і Варшавського сейму (1696) писати по-українськи на Правобережній Україні. Уніфікація тенденцій у церковно-наукових жанрах літературної мови (в Київській академії й у церковних виданнях для школи) в дусі наближення до літературної мови Росії (також у вимові й морфології), витіснення полонізмів, германізмів, латинізмів і замінювання їх церковнослов'янськими й українсько-російськими архаїзмами; західні(німецькі, голландські, англійські, французькі) мовні впливи (здебільшого лексичні) за російським посередництвом, а на захід від Дніпра – за польським посередництвом.

Києво-Могилянська академія як найважливіший осередок давньої української літератури й літературної мови на Лівобережній Україні другої половини XVII ст. і першої половини XVIII ст. (мова ділової, церковно-ораторської, історично-наукової, мемуарної та художньої літератури різних жанрів, оригінальної й перекладної тощо). Просвітницько-риторична діяльність Феофана Прокоповича, пов'язане з нею збагачення лексики давньої української літературної мови і прагнення до унормування граматики. Посилення польського впливу на українську літературну мову і переслідування українського письменства на Правобережній Україні, що лишилася під владою Польщі.

Стилістична строкатість літературної мови XVII ст. – першої половини XVIII ст. Відсутність твердих усталених норм у межах окремих типів мови.

Реформа алфавіту і графіки Петра I. Значення її для розмежування церковної і світської літератури та для демократизації літературних мов – української, російської, білоруської. Збереження (в обмеженому вжитку) кириличної графіки в Галичині, на Буковині й Закарпатській Україні.

3. Становлення української літературної мови на загальнонародній основі:

а) особливості ділової мови другої половини XVII – початку XVIIIст. (листування гетьманської й полкових канцелярій; листування канцелярії Запорозької Січі; акти полтавського й інших „городових урядів”; закарпатський „Урбар” 1771-1774рр.; галицька „Книжиця для господарства” 1768 та ін.);

б) характерні особливості мови „Синопису” І. Гізеля, літописів Самовидця, Самійла Величка, Григорія Граб'янки;

в) мова художньої літератури та публіцистики другої половини XVII-кінця XVIIIст.: шкільних драм, інтермедій, різдвяних і великодніх віршів, ліричних, пародійно-травестійних і сатиричних віршів мандрівних дяків. Виробничо-професійна лексика в мові віршів Климентія Зиновієва сина. Мова віршів Івана

Некрашевича. Мовотворчість видатного українського філософа, просвітителя, письменника Григорія Сковороди.

Нова українська літературна мова (кінець XVIII – 40-ві рр. XIXст.)

1. Поширення української мови на південний схід: виникнення українських степових і кубанських говірок. Виникнення на південному сході (Донбас) та півдні (Кривбас) у зв'язку з розвитком шахтарства й промисловості російського етнічного елементу. Заселення росіянами великих міст, російщення їх (військові гарнізони, чиновництво, російські школи, російська православна церква). Заборона української мови з опорою на тлумачення її як „діалекту російської чи польської мови”: переведення викладання в Києво-Могилянській академії на російську мову (1784), заборона читання молитов і відправлення служби церковною мовою українського зразка (1786), розпорядження Едукаційної комісії польського сейму про закриття українських церковних шкіл та усунення з усіх інших шкіл української мови (1789), закриття українського (руського) інституту Львівського університету, де на двох факультетах навчання велося українською мовою (1808), постанова сейму про викладання в школах Західної України виключно польською мовою (1817).

2. Формування української літературної мови, побудованої на народній основі. Історична роль у цьому процесі південно-східного наріччя і зокрема середньонаддніпрянських говорів.

3. Народна основа мови творів І. Котляревського. Широке, але переважно бурлескне використання І. Котляревським української розмовної мови і мовних багатств усної народної творчості в „Енеїді”. Строкатість у мові творів І. Котляревського лексичних, фонетичних і граматичних явищ. Елементи давньої української літературної мови в „Енеїді”, мова п'єси „Наталка Полтавка”. Значення творчості І. Котляревського в історії української літературної мови.

4. Боротьба в Галичині за літературну мову на народній основі („Русалка Дністровая”).

5. Розвиток української літературної мови в період від І. Котляревського до Т. Шевченка. Полеміка навколо питання про право на існування літератури, писаною народною українською мовою. Обстоювання цього права М. Максимовичем, В. Далем, О. Павловським, Г. Квіткою-Основ'яненком та ін. Спроба створення „серйозного” („середнього”) стилю в українських ліричних поезіях, баладах і прозі (П. Гулак-Артемівський, Є. Гребінка, поети-романтики, Г. Квітка-Основ'яненко) та пов'язане з цим збагачення літературної мови в галузі лексики (переважно за рахунок лексики народної мови, частково церковнослов'янських), фразеології й синтаксису. Широке і стилістично різноманітне використання усної народної творчості, зокрема пісенної мови та розмовно-побутової мови різних верств села і міста.

Використання поетами-романтиками мовних засобів історичних дум, ліричних пісень, народної фантастики, а також звукопису та ритмічних синтаксичних фігур (анафоричні звертання і запитання, розгорнені періоди та ін.).

Перші спроби української публіцистичної прози: „Супліка до пана іздателя” Г. Квітки-Основ'яненка; „Супліка до Грицька Квітки” та „Писулька до того,

котрий щобожого місяця Українського Гінця по всіх усюдах розсилає” П. Гулака-Артемівського; „Так собі до земляків” Є. Гребінки; „Передмова” Т. Шевченка до „Гайдамаків” і його ж передмова до другого (нездійсненого) видання „Кобзаря” 1847р.; публіцистика „Русалки Дністрової” тощо.

6. „Грамматика малороссийского наречия” О. Павловського (1818). Інші граматики та граматичні праці першої половини ХІХ ст. (І. Могильницького, Й. Лозинського, М. Лучкая, Й. Левицького). Словники української мови першої половини ХІХ ст.

Варіантність граматичних норм української літературної мови в першій половині ХІХ ст. Полеміка навколо питання граматичної і правописної нормалізації української літературної мови (М. Максимович, Г. Квітка-Основ'яненко).

Правописні системи першої половини ХІХ ст. в Східній і Західній Україні.

40-ві рр. ХІХ – початок ХХ ст.

1. Новий етап у розвитку української літератури й української літературної мови у зв'язку з появою „Кобзаря” Т. Шевченка.

Мовотворчість Т. Шевченка, його погляди на художнє слово. Народні й книжні джерела мови Т. Шевченка. Семантико-стилістичне використання церковнослов'янзмів у мові Т. Шевченка. Синтез різнорідних складників у єдиній мовностилістичній системі, яка становить основу сучасної української літературної мови. Роль Т. Шевченка у створенні лексичних, фонетичних і граматичних (морфологічних, синтаксичних) норм української літературної мови.

Мова поезії та драматургії Т. Шевченка. Багатство мовних засобів поезії Т. Шевченка, зумовлене ідейно-тематичними аспектами його творчості. Творчість Т. Шевченка у контексті слов'янських культур. Епохальне значення Т. Шевченка для розвитку української літературної мови. Т. Шевченко – основоположник нової української літературної мови і нової української літератури.

2. Загальна характеристика розвитку української літературної мови другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Розширення сфер застосування української літературної мови на Східній та Західній Україні: а) художня література; б) проза і публіцистика; в) театр; г) частково наука і школа (в тому числі недільні школи кінця 50-х – початку 60-х рр. ХІХ ст. у Західній Україні).

3. Збагачення української літературної мови новими лексичними і стилістичними засобами у зв'язку з розвитком суспільно-політичних відносин, науки, техніки й мистецтва. Освоєння українською літературною мовою народнорозмовної лексики і фразеології. Формування і зростання наукової, філософської, суспільно-політичної й технічної термінології. Переосмислення старих слів і висловів, церковнослов'янзмів та діалектизмів. Розвиток словотворення. Основні засоби словотвору в різних стилях і жанрах української літературної мови. Збагачення стилістичних засобів і прийомів літературної мови.

Дальший розвиток основних стилів української літературної мови (насамперед мови художньої літератури) наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Основні тенденції розвитку й удосконалення морфологічної і синтаксичної систем у різних стилях літературно-художньої мови та публіцистики. Лінгвоцид уряду російської імперії щодо української мови: заборона видавати підручники, літературу українською мовою (1863, 1876, 1895, 1914 рр.), заборони викладати в школах українською мовою (1864, 1881, 1909 рр.), заборона українських театральних вистав (1884). Виступи на захист української мови російських передових учених (академіки О. О. Шахматов, Ф. С. Корш, П. Ф. Фортунатов та ін.) проти утисків української літератури й мови. Припинення переслідувань українського слова під час революції 1905р. і відновлення їх у наступні роки реакції.

Боротьба визначних діячів української культури за право вільного розвитку української мови й культури та право українців здобувати вищу освіту рідною мовою. Пантелеймон Куліш як „історик та ідеолог” (І. Огієнко) української мови.

Умови розвитку української літературної мови на Західній Україні в обстановці буржуазно-клерикальної реакції й переслідувань з боку цісарського уряду австрійської монархії.

Нова філософія української літературної мови в науковій діяльності Михайла Драгоманова.

Українське національне відродження (друга половина XIX – початок XX ст.).

Мовні дискусії про становище, стан і шляхи розвитку української літературної мови, про єдину соборну українську мову для українців усіх регіонів. Історико-етнографічні, романтичні та позитивістські, прагматичні погляди на українську мову та її перспективи.

Роль І. Нечуя-Левицького в історії української літературної мови.

Панас Мирний про історію літературної мови і шляхи розвитку української літературної мови.

Мовні позиції та мовотворча діяльність Бориса Грінченка.

Боротьба Івана Франка за єдину українську літературну мову.

Значення мовотворчості Лесі Українки для розвитку української літературної мови. Михайло Старицький, Михайло Коцюбинський, Олена Пчілка про стан і майбутнє єдиної української мови.

Українська мова в науковій і художній діяльності Михайла Грушевського.

Агатангел Кримський як історик української літературної мови.

Праці Івана Огієнка з історії української літературної мови.

4. Відображення стилістичної різноманітності літературної мови й особливостей мови різних соціальних верств у художній літературі середини XIXст. – початку XXст. (Марко Вовчок, Л. Глібов, Ю. Федькович, І. Нечуй-Левицький, М. Старицький, Панас Мирний, І. Франко, І. Тобілевич, Леся Українка, М. Коцюбинський, П. Грабовський, А. Тесленко, В. Стефаник, О. Кобилянська та ін.).

5. Питання граматичного й лексичного унормування української літературної мови в українській пресі XIX – початку XX ст.

Граматики й словники другої половини XIX – початку XX ст. Критична оцінка цих граматик і словників. Правописні системи другої половини XIX –

початку ХХст. у Східній та Західній Україні. Боротьба за створення єдиного українського правопису.

Українська літературна мова за радянських часів

Жовтневий переворот у Петрограді (1917р.) і національно-визвольна боротьба українців. Українська академія наук, інститут української наукової мови.

Культурна революція і поширення норм літературної мови в народних масах. Роль народної інтелігенції в розвитку української літературної мови. Основні напрями розвитку і джерела збагачення української літературної мови в різні періоди радянської доби.

Розширення і збагачення словникового складу мови у зв'язку з докорінними змінами в житті народу. Характер словникових змін на різних етапах розвитку суспільства. Нова термінологія, нові слова і нові значення слів радянської доби. Збагачення української термінології в епоху НТР. Основні шляхи і способи словотворення. Процес вироблення єдиних орфоепічних і граматичних норм української літературної мови для всіх українських земель. Проблеми створення єдиного українського правопису. Мова засобів масової політичної й ділової інформації. Зміни у співвідношенні стилів на новому етапі розвитку української літературної мови. Доба українізації і її трагічний кінець. Обмежене використання української мови в державних, наукових і ділових сферах у 40-80-х роках ХХ ст.

Найважливіші граматики української мови: „Сучасна українська літературна мова” за ред. Л. А. Булавського у двох томах (1952); „Курс сучасної української літературної мови” (Б. М. Кулика і М. А. Жовтобрюха, у двох частинах); „Сучасна українська літературна мова” за ред. І. К. Білодіда у п'яти томах. Підручники з української мови для вищих навчальних закладів і шкіл.

Найважливіші словники радянської доби: „Русско-украинский словарь” (1948), „Русско-украинский словарь” (1968) у трьох томах, „Українсько-російський словник” у шести томах (1953-1963), „Етимологічний словник української мови” (у 7 т., 1982-1985, Т.1–3), „Фразеологічний словник української мови” у двох томах (1998), тлумачний „Словник української мови” (1970-1980) в одинадцяти томах, „Українська мова. Енциклопедія” (2000) та ін.

Видання історичних пам'яток української мови. Відображення розвитку української літературної мови в українській художній літературі (мовотворчість Павла Тичини, Максима Рильського, Володимира Сосюри, Олександра Довженка, Олеса Гончара, Михайла Стельмаха та ін.).

Високий рівень перекладацького мистецтва в галузі художньої літератури. Українське мовознавство в діаспорі.

Доба нової державності української мови

Державність української мови. Правова основа державності української мови. Закон про мови в УРСР (1989р.). Конституція України (1996 р.) про мову (стаття 10). Мовні обов'язки громадян. Українська мова як державна і як рідна в освітній системі, у державному і громадському житті.

Розширення сфер функціонування української мови на всіх рівнях державного і суспільного життя.

Збагачення виражальних засобів української мови (зміни в лексиці, фразеології).

Соціолінгвістична ситуація в сучасній Україні

Корекція сфер використання державної мови і мов національних меншин.

Правописна проблема сучасної української літературної мови.

Питання культури володіння українською мовою в Українській державі.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	411					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Становлення та розвиток української літературної мови												
Тема 1. Вступ. Періодизація історії української літературної мови.	9	2	2			5	12	1	1			10
Тема 2. Давня доба у розвитку української літературної мови.	8	2	2			4						
Тема 3. Українська літературна мова початкового періоду формування її.	8	2	2			4	10	1	1			8
Тема 4. Нова українська літературна мова (кін XVIII – 40-ві рр. XIX ст.)	10	3	2			5	12	1	1			10
Тема 5. Українська літературна мова XX – поч. XXI ст.	10	3	2			5	11	1	1			9
Усього годин	45	12	10			23	45	4	4			37

5. ЗМІСТОВІ МОДУЛІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1			
Становлення та розвиток української літературної мови			
Лекційний модуль			
№ з/п	Тема	План	Год.
1	Періодизація історії української літературної мови.	Трактування періодизації вченими-лінгвістами. Критерії періодизації. Джерела вивчення історії української літературної мови. Виникнення української мови серед інших слов'янських мов.	2
2	Давня доба у розвитку української літературної мови.	Уживання староукраїнської літературної мови у світському письменстві, в різноманітних сферах. Багатство стилів і жанрів. Літературні мови XIV-перша пол. XVст. Слов'яноноруська і руська (українська ділова) мови, їхні функції. Переклади простою мовою богослужбних книг. Мова літописів. Перші українські граматики та словники.	2
3	Українська літературна мова початкового періоду формування її.	Формування української літературної мови, побудованої на народній основі. Значення творчості І. П. Котляревського у становленні нової української літературної мови. Боротьба в Галичині за літературну мову на народній основі. Граматична обробка літературної мови.	2
4	Нова українська літературна мова (кінець ХУІІІ- 40-ві рр. ХІХст.).	Мовні дискусії про становище, стан і шляхи розвитку української літературної мови, про єдину соборну українську мову для українців усіх регіонів. Творчість Т. Шевченка у контексті слов'янських культур. Епохальне значення Т. Шевченка для розвитку української літературної мови. Т. Шевченко – основоположник нової української літературної мови і нової української літератури. Мова творів Т. Шевченка.	3
5	Доба нової державності української мови.	Правова основа державності української мови. Закон про мови в УРСР (1989 р.). Конституція України (1996 р.) про мову (стаття 10). Мовні обов'язки громадян. Українська мова як державна і як рідна в освітній системі, у державному і	3

		громадському житті. Правописна проблема сучасної української літературної мови	
Практичний модуль			
	Тема	План	
1	Вступ.	Предмет, завдання, значення курсу історії української літературної мови. Зв'язок курсу з іншими науковими й навчальними дисциплінами. Критерії періодизації історії української літературної мови. Вироблення й удосконалення правописних, граматичних і лексичних норм української літературної мови на різних етапах її розвитку. Джерела вивчення історії української літературної мови.	2
2	Етапи розвитку староукраїнської мови.	Взаємодія і взаємовплив староукраїнської й церковнослов'янської мов. Становлення й закріплення рис живої української мови у староукраїнській літературній мові на народній основі (характеристика мовних особливостей пам'яток різних стилів і жанрів). Ствердження державності „руської” мови у другому виданні „Литовського статуту”. „Судебник” Казимира Ягайловича (1468). Відображення живої української мови в діловому українському письменстві та літописах. Граматики та лексикографічні праці ХУ-ХУІІ ст.	2
3	Становлення й закріплення рис живої української мови у староукраїнській мові.	Історична роль у процесі формування української літературної мови південно-східного наріччя і середньонадніпрянських говорів. Народна основа мови творів І. Котляревського. Мова альманаху „Русалка Дністровая”. „Грамматика малороссийского наречия” О.Павловського (1818). Роль Є. Гребінки, Г. Квітки-Основ'яненка та І. Гулака-Артемівського у формуванні нової української літературної мови.	2
4	Новий етап у розвитку української літературної мови.	Роль Шевченка у створенні лексичних, фонетичних і граматичних норм української літературної мови. Історико-етнографічні, романтичні та позитивістські, прагматичні погляди на українську мову та її перспективи. Основні тенденції розвитку й удосконалення морфологічної і синтаксичної систем у різних стилях літературно-художньої мови	2

		та публіцистики. Лінгвоцид уряду російської імперії щодо української мови	
5	Державність української мови.	Розширення сфер функціонування української мови на всіх рівнях державного і суспільного життя. Збагачення виражальних засобів української мови (зміни в лексиці, фразеології). Соціолінгвістична ситуація в сучасній Україні. Новий український Правопис.	2

Модуль самостійної роботи		
№ п/п	Тема	Види і форми роботи
1	Загальна характеристика мовної ситуації в Київській Русі.	Опрацювати теоретичний матеріал та підготувати реферативне повідомлення з питань: -Етногенеза українців та їхніх слов'янських сусідів. -Усна народна творчість як невичерпне джерело розвитку національної літературної мови. Роль художньої літератури у формуванні лексичних і граматичних норм літературної мови та її стилів. -Фольклор як одне з найважливіших джерел староукраїнської літературної мови („Моління Данила Заточника”, „Слово про загибель руської землі”).
2	Загальна характеристика літературної мови у художній літературі XIX ст.	Підготувати повідомлення та скласти списки літератури з тем: Роль І. Нечуя-Левицького в історії української літературної мови. Розвиток української літературної мови в період від І. Котляревського до Т. Шевченка. Боротьба Івана Франка за єдину українську літературну мову. Українська мова в науковій і художній діяльності Михайла Грушевського. Праці Івана Огієнка з історії української літературної мови.
3	Українська літературна мова в умовах УРСР.	Підготувати повідомлення з презентацією з питань: «Розстріляне відродження» у 20-30-х роках: спроби нормалізації української літературної мови; жанрово-стилістична різноманітність творчості письменників цього періоду.

		Стан україністики під час Великої Вітчизняної війни та наступного періоду (40-50 р.р. та 60-70 рр.).
--	--	--

Методи навчання

Стимулювання і мотивація навчання студентів сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього філолога з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування. Тому комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів відіграють важливу роль.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу:

- 1) метод проблемного навчання, що реалізується через систему прийомів: постановка проблемного питання (завдання), створення проблемної ситуації та її аналіз, висловлення припущень, встановлення зв'язків між явищами, аналіз, зіставлення їх і перевірка доказів, формування висновків, узагальнень; метод програмованого навчання;
- 2) комп'ютеризація теоретичного і практичного матеріалу;
- 3) частково-пошуковий метод (висловлення припущень, добір доказів, формування висновків); викладач формулює проблему, поетапне вирішення якої здійснюють студенти під його керівництвом;
- 4) дослідницький метод (стимулювання творчої діяльності студентів, формування умінь самостійно набувати знання, досліджувати етимологію слова, робити висновки, застосовувати набуті знання на практиці);
- 5) метод лінгвістичного коментаря, метод програмованого навчання;
- 6) пояснювально-ілюстративний метод (демонстрація пам'яток різних періодів історії мови).

Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається методу контрольних запитань, тестуванню, виступам з доповідями, підготовці рефератів, проектів і презентацій.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

Система оцінювання знань студентів під час підсумкового контролю

Рівень, шкала, ECTS, оцінка	Теоретична підготовка, практичні вміння й навички
Високий, А 100-90 балів, відмінно (5)	Студент має глибокі, міцні й системні знання з усього теоретичного курсу, чітко формулює дефініції, використовуючи спеціальну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, розуміє мету і завдання навчальної дисципліни, вміє застосовувати здобуті теоретичні знання в усіх видах лінгвістичного аналізу, вміє синтезувати знання з окремих параграфів, дає розгорнуту аргументацію кожного з теоретичних положень, покликаючись на думку вчених. Студент демонструє вміння визначати, оцінювати й пояснювати основні теоретичні положення, добирати й обґрунтовувати належність прикладів до певної категорії; порівнює, узагальнює, систематизує, інтерпретує готову наукову інформацію, виділяє головне, моделює мовні явища. Студент опрацював рекомендовану до курсу основну і додаткову літературу, демонструє вміння підтверджувати теоретичний матеріал прикладами, а також вміння і навички працювати з науковою літературою. Мовлення студента відповідає нормам української літературної мови та науковому стилю мовлення.
Вище достатнього, В 89-83 бали, добре (4)	Відповідь студента інформативно повна, послідовна, аргументована. Студент знає теоретичний матеріал, покликається на думку дослідників, використовує фахову термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, чітко формулює дефініції, вдало добирає приклади, однак припускається окремих неточностей у викладі теорії, відсутність виразної особистісної позиції. Студент опрацював основну рекомендовану літературу до курсу, володіє нормами літературної мови.
Достатній С 82-74 бали, добре (4)	Студент оволодів програмним матеріалом курсу повністю. Відповідь студента повна й аргументована, спирається на праці вчених. Студент виявляє вміння аналізувати інформацію, добути з різних джерел, систематизувати її, добирати належні приклади для обґрунтування теоретичних положень. Однак припускається помилок в обґрунтуванні деяких теоретичних положень, допускає неточності у формулюванні висновків. Мовлення студента відповідає нормам української літературної мови.
Середній, D 73-64 бали, задовільно (3)	Студент знає основні теми курсу, але відповідь не повна і недостатньо аргументована, іноді не підкріплена прикладами, за обсягом відповідь складає дещо більше половини норми, характеризується повною завершеністю, зв'язністю, проте є недоліки за низкою показників: неповнота і поверховість у розкритті теми, порушення послідовності викладу та формулюванні висновків, бракує єдності стилю й системи у викладі, відсутня самостійність суджень. Мова студента містить стилістичні і граматичні помилки, не дотримується наукового стилю мовлення.
Середній, E 63-60 балів, задовільно (3)	Студент допускає порушення у викладі теоретичного матеріалу, теоретичні положення висвітлює поверхово і непереконливо, порушує послідовність і логічність викладу матеріалу, відсутні приклади для аргументації положень теоретичного матеріалу. Студент лише

	<p>частково опрацював рекомендовану літературу, тому засвоїв значну частину теорії, але безсистемно.</p> <p>Мова студента містить стилістичні і граматичні помилки, не дотримується наукового стилю мовлення.</p>
<p>Початковий, FX 59-35 балів, незадовільно (2)</p>	<p>Студент має фрагментарні знання окремих частин курсу, помиляється у формулюванні дефініцій, має несформований понятійний апарат, допускає неправильні покликання на думку вчених, помиляється у тлумаченні; практично не володіє термінологією, допускає фактичні помилки при узагальненні та у всіх видах лінгвістичного аналізу.</p> <p>Студент не виконав вимог програми, не опрацював літературу рекомендовану для самостійного вивчення, не здатен самостійно виконати практичне завдання і зробити висновки.</p>
<p>Початковий, F 34-1 бал, незадовільно (1)</p>	<p>Студент повністю не опрацював програмний матеріал, у його відповіді відсутня система теоретичних знань. Він частково відповідає на поставлені запитання, але сам неспроможний логічно і послідовно викласти матеріал, навести приклади. Студент не обізнаний з рекомендованою літературою, тому не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. У мовленні студента трапляються лексичні й граматичні помилки, відчувається брак достатнього словникового запасу, тому порушується науковий стиль викладу.</p>

Критерії оцінювання аудиторної роботи студентів

Рівень, шкала, ECTS, оцінка	Теоретична підготовка, практичні вміння й навички
<p>Високий, A 100-90 балів, відмінно (5)</p>	<p>Студент відмінно володіє теоретичним матеріалом, його відповідь відзначається повторною і вичерпністю знання матеріалу; він виявляє вміння вмотивувати власне бачення аналізованих питань, покликаючись на думки вчених. При викладі теоретичного матеріалу студент виявляє належний рівень логічності та доказовості, наявність самостійних міркувань і висновків, що свідчить, що він ознайомився з рекомендованою до курсу науковою літературою, а також запропонованою до опрацювання додатковою літературою і використовує здобуту інформацію при висвітленні питань. Теоретичні положення підкріплені конкретними прикладами. Студент уміє застосувати теоретичні знання на практиці, пов'язуючи його з суміжними темами. Практичні завдання в аудиторії і задані додому виконав повністю. На додаткові запитання викладача відповідає чітко, послідовно, аргументовано. Студент уміє робити самостійні висновки, висловлює гіпотези, дискутує й аргументує, посилаючись на першоджерела.</p>
<p>Вище достатнього, B 89-83 бали, добре (4)</p>	<p>Студент знає проблемні питання, відповідь його повна й аргументована, свідчить про міцні знання матеріалу. У викладі використовує різні погляди вчених на обговорювану тему. Студент опрацював рекомендовану до курсу основну літературу, чутко відповідає на поставлені викладачем додаткові питання. Відповідь студента логічна, структурована. Свої теоретичні знання студент уміє застосовувати на практиці. Проте допускає деякі неточності у формулюванні узагальнень та висновків й у використанні понятійного апарату.</p>
<p>Достатній, C 82-74 бали,</p>	<p>Студент виявляє знання повного обсягу матеріалу, висвітлює різні точки зору на обговорювану тему. Він опрацював основну рекомендовану літературу, ознайомився з додатковою, але у викладі матеріалу</p>

добре (4)	допускається помилки у визначенні значимості того чи іншого джерела. На додаткові питання студент не завжди відповідає правильно, або не завжди підкріплює відповідь прикладами. У цілому студент вільно орієнтується в матеріалі, але інколи припускається одиничних помилок.
Середній, D 73-64 бали, задовільно (3)	Студент у викладі теоретичного матеріалу допускає деякі порушення, відповідь студента неповна, поверхова, недостатньо аргументована. Студент знає значну частину матеріалу, але ці знання мають не системний характер. На додаткові питання викладача не завжди дає правильну, точну відповідь. Знає стандартні дефініції, основну термінологію теми. У мові викладу трапляються граматичні і стилістичні помилки.
Середній, E 63-60 балів, задовільно (3)	Відповідь студента не повна, поверхова, значна частина матеріалу не опрацьована. Матеріал студентом засвоєний на рівні невпевненого переказування, вивчене відтворює не завжди логічно й послідовно, але доцільно наводить приклади, знає основні дефініції і термінологію теми. Мова містить лексичні і граматичні помилки, неправильне слововживання.
Початковий, FX 59-35 балів, незадовільно (2)	Студент не володіє знанням матеріалу, допускає неточності і помилки при посиланні на факти і приклади. На додаткові питання відповідає лише частково. Студент не обізнаний з рекомендованою літературою, тому не володіє термінологією і не здатен сформулювати дефініції. Мовлення студента відзначається бідністю, відчувається брак достатнього словникового запасу.
Початковий, F 34-1 бал, незадовільно (1)	Студент повністю не знає фактичного матеріалу, неправильно витлумачує факти, подає помилкову аргументацію, на додаткові питання дає неправильну відповідь. Виявляє слабе володіння нормами сучасної української літературної мови.

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів

Рівень, шкала, ECTS, оцінка	Теоретична підготовка, практичні вміння й навички
Високий, A 100-90 балів, відмінно (5)	Студент повно і всебічно розкриває винесені для самостійного опрацювання питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну думку щодо відповідної теми і може аргументовано її доводити. Усі види практичних завдань правильно виконані та оформлені належним чином.
Вище достатнього, B 89-83 бали, добре (4)	Загалом студент повно розкриває винесені для самостійного опрацювання питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє належні знання джерел, має власну думку щодо відповідної теми, однак недостатньо аргументовано її доводить. Усі види практичних завдань правильно виконані та оформлені належним чином, проте трапляються поодинокі помилки у виконанні.
Достатній, C 82-74 бали, добре (4)	Студент розкриває винесені для самостійного опрацювання питання, оперує поняттями і термінологією, демонструє знання джерел, має власну думку щодо відповідної теми, однак не може її довести. Усі види практичних завдань виконані та оформлені належним чином, проте допущено помилки у виконанні завдань.
Середній, D	Студент розкриває не всі питання, винесені для самостійного опрацювання, невпевнено оперує поняттями і термінологією,

73-64 бали, задовільно (3)	демонструє знання більшості джерел. При виконанні практичних завдань припускається помилок, виконані завдання оформлені належним чином, однак деякі завдання не виконані.
Середній, Е 63-60 балів, задовільно (3)	Студент розкриває окремі питання, винесені для самостійного опрацювання, недостатньо розуміє їх сутність, намагається робити висновки, але при цьому припускається помилок, матеріал викладає нелогічно. Завдання, винесені на самостійне опрацювання, виконані лише на 50%, допущено помилки при їх оформленні.
Початковий, FX 59-35 балів, незадовільно (2)	Студент у загальних рисах розкриває питання, винесені для самостійного опрацювання, не розуміє їх сутність, намагається робити висновки, але при цьому припускається помилок, матеріал викладає нелогічно. Виконуються лише окремі завдання, винесені на самостійне опрацювання, не дотримуючись вимог при їх оформленні.
Початковий, F 34-1 бал, незадовільно (1)	Студент повністю не знає матеріал, винесений на самостійне опрацювання. Не виконані завдання, винесені на самостійне опрацювання.

Критерії оцінювання реферативних робіт студентів

Рівень, шкала, ECTS, оцінка	Теоретична підготовка, практичні вміння й навички
Високий, А 100-90 балів, відмінно (5)	Студент повністю розкрив тему реферату, аргументував її конкретними прикладами, положеннями, використав належний бібліографічний апарат, оформив роботу згідно вимог такого типу робіт, вільно володіє фактичним матеріалом теми, дає вичерпні відповіді з цієї теми.
Вище достатнього, В 89-83 бали, добре (4)	Студент розкрив тему реферату, навів її доказову базу, є посилання на конкретні джерела, належне оформлення роботи, орієнтується в темі реферату і дає відповіді на поставлені запитання щодо змісту реферату.
Достатній, С 82-74 бали, добре (4)	Студент не повністю розкрив тему реферату, допустив неточності у формулюванні основних думок. В оформленні роботи наявні незначні стилістичні огріхи.
Середній, D 73-64 бали, задовільно (3)	Розкриваючи тему реферату, студент не на належному науковому рівні висловлює її тези, положення, допускає помилки змістового характеру, наявні орфографічні й пунктуаційні помилки, стилістичні огріхи, робота оформлена не належним чином.
Середній, Е 63-60 балів, задовільно (3)	Студент на низькому науковому рівні висловлює тези і положення теми реферату, допускає значні помилки змістового характеру, наявні орфографічні й пунктуаційні помилки, стилістичні огріхи, робота оформлена не належним чином.
Початковий, FX 59-35 балів, незадовільно (2)	Студент частково виконав реферат, не може аргументувати його основних положень, допускає помилки змістового характеру. Оформлення роботи не відповідає вимогам, що висуваються до робіт такого типу.
Початковий, F 34-1 бал, незадовільно (1)	Студент не написав реферат.

Критерії оцінювання презентацій

Рівень, шкала, ECTS, оцінка	Теоретична підготовка, практичні вміння й навички
<p style="text-align: center;">Високий, А 100-90 балів, відмінно (5)</p>	<p>Студент, який чітко виконав такі вимоги: зміст презентації відповідає поставленим дидактичним цілям і завданням; дотримано прийняті правила орфографії, пунктуації, скорочень і правила оформлення тексту; відсутні фактичні помилки; достовірно представлена інформація; лаконічний текст на слайді; зміст кожної частини текстової інформації логічно завершений; інформація подана привабливо, оригінально; текст виразно видно на тлі слайда, використано контрастні кольори для фону і тексту. На останньому слайді вказується перелік використаних джерел, активні і точні покликання на всі графічні об'єкти.</p>
<p style="text-align: center;">Вище достатнього, В 89-83 бали, добре (4)</p>	<p>Студент, у якого зміст презентації відповідає поставленим завданням; дотримано правила орфографії, пунктуації, оформлення тексту; відсутні фактичні помилки; достовірно представлена інформація; наявний лише один логічний наголос, не завжди лаконічний текст на слайді. На останньому слайді вказується перелік використаних джерел.</p>
<p style="text-align: center;">Достатній, С 82-74 бали, добре (4)</p>	<p>Студент, у якого зміст презентації відповідає поставленим завданням; в основному дотримано правила орфографії, пунктуації, оформлення тексту; відсутні фактичні помилки; достовірно представлена інформація; наявний лише один логічний наголос, не завжди лаконічний текст на слайді, є певні зауваження щодо привабливості поданої інформації. На останньому слайді вказується перелік використаних джерел.</p>
<p style="text-align: center;">Середній, D 73-64 бали, задовільно (3)</p>	<p>Студент, у якого презентація відповідає поставленим завданням; однак наявні орфографічні, пунктуаційні помилки, не повністю дотримано правила оформлення тексту; зміст кожної частини текстової інформації логічно завершено.</p>
<p style="text-align: center;">Середній, E 63-60 балів, задовільно (3)</p>	<p>Студент, у якого презентація не завжди відповідає поставленим завданням; наявні орфографічні, пунктуаційні помилки, не повністю дотримано правила оформлення тексту; зміст кожної частини текстової інформації логічно завершено.</p>
<p style="text-align: center;">Початковий, FX 59-35 балів, незадовільно (2)</p>	<p>Студент, у презентації якого порушена стислість і лаконічність викладу, текст має недостатню інформативність; відповідність змісту презентації не відповідає поставленим дидактичним цілям і завданням; наявні орфографічні та пунктуаційні помилки.</p>
<p style="text-align: center;">Початковий, F 34-1 бал, незадовільно (1)</p>	<p>Студент не підготував презентацію.</p>

Критерії оцінювання виконання студентами контрольних робіт

Рівень, шкала, ECTS, оцінка	Теоретична підготовка, практичні вміння й навички
Високий, А 100-90 балів, відмінно (5)	Студент ґрунтовно засвоїв програмний матеріал, повністю та правильно виконав усі завдання контрольної роботи; робота оформлена належним чином (відсоток правильних відповідей 86-100 %).
Вище достатнього, В 89-83 бали, добре (4)	Студент правильно та повністю виконав завдання контрольної роботи, проте допустив незначні помилки, деякі неточності; робота оформлена належним чином (відсоток правильних відповідей 79-85 %).
Достатній, С 82-74 бали, добре (4)	Студент повністю, однак з деякими помилками виконав завдання контрольної роботи; допустив неточності при виконанні завдань, робота оформлена в довільному порядку (відсоток правильних відповідей 71-78%).
Середній, D 73-64 бали, задовільно (3)	Студент не повністю виконав завдання контрольної роботи, допустив помилки, у роботі наявні деякі неточності, що свідчить про недостатнє засвоєння теоретичного матеріалу (відсоток правильних відповідей 64-70 %).
Середній, Е 63-60 балів, задовільно (3)	Студент виконав не усі завдання контрольної роботи, допустив значні помилки, що свідчить про недостатнє засвоєння теоретичного матеріалу (відсоток правильних відповідей 56-63 %).
Початковий, FX 59-35 балів, незадовільно (2)	Студент не виконав завдання контрольної роботи або виконав із суттєвими помилками, що свідчить про незнання теоретичного матеріалу (відсоток правильних відповідей 27-55 %).
Початковий, F 34-1 бал, незадовільно (1)	Студент не виконав завдання контрольної роботи (відсоток правильних відповідей 0-26%)

Критерії оцінювання тестових завдань

Час виконання 80 хвилин

Структура тесту

Тест складається з **30 завдань**, за які студент може набрати 46 тестових балів.

За умови успішного розв'язання тестових завдань, студент може набрати від 23 до 46 тестових балів. Студентові, який набрав від 1 до 22 тестових балів, тест не зараховується.

Загальні критерії оцінювання тестових завдань

Оцінка «відмінно» – студент дав не менше 90% правильних відповідей.

Оцінка «добре» – студент дав не менше 70% правильних відповідей.

Оцінка «задовільно» – студент дав не менше 50% правильних відповідей.

Оцінка «незадовільно» – студент дав менше 50% правильних відповідей.

Тестовий бал	Бал за 100-бальною шкалою оцінювання	Оцінка за шкалою ХДУ	Тестовий бал	Бал за 100-бальною шкалою оцінювання	Оцінка за шкалою ХДУ
46	100	А відмінно	22	59	FХ Незадовільно
45	97		21	56	
44	95		20	52	
43	93		19	49	
42	91		18	45	
41	89	В добре	17	42	
40	86		16	38	
39	84		15	35	
38	82		14	34	
37	80		13	29	
36	78	12	26		
35	76	11	23		
34	74	10	21		
33	72	9	19		
32	71	D задовільно	8	17	
31	69		7	15	
30	67		6	13	
29	67		5	10	
28	65		4	8	
27	64	E задовільно	3	6	
26	63		2	4	
25	62		1	2	
24	61		0	1	
23	60				

Критерії оцінювання тестових завдань

Структура тесту

Тест складається з **50 завдань**, за які студент може набрати 75 тестових балів.

За умови успішного розв'язання тестових завдань, студент може набрати від 38 до 75 тестових балів. Студентові, який набрав від 1 до 37 тестових балів, тест не зараховується.

Оцінка «відмінно» – студент дав не менше 90% правильних відповідей.

Оцінка «добре» – студент дав не менше 70% правильних відповідей.

Оцінка «задовільно» – студент дав не менше 50% правильних відповідей.

Оцінка «незадовільно» – студент дав менше 50% правильних відповідей.

Тестовий бал	Бал за 100-бальною шкалою оцінювання	Оцінка за шкалою ХДУ	Тестовий бал	Бал за 100-бальною шкалою оцінювання	Оцінка за шкалою ХДУ
75	100	А відмінно	37	59	FX незадовільно
74	98		36	48	
73	97		35	46	
72	96		34	45	
71	94		33	44	
70	93		32	42	
69	92		31	41	
68	90		30	40	
67	89	В добре	29	39	
66	88		28	38	
65	86		27	37	
64	85		26	34	
63	84		25	33	
62	82		24	32	
61	81	С добре	23	30	
60	80		22	29	
59	78		21	28	
58	77		20	26	
57	76		19	25	
56	74		D задовільно	18	24
55	73	17		22	
54	72	16		21	
53	73	15		20	
52	70	14		18	
51	68	13		17	
50	70	12		16	
49	68	11		14	
48	66	10		13	
47	65	9		12	
46	64	8		10	
45	63	E задовільно	7	9	
44	62		6	8	
43	61		5	6	
42	60		4	5	
41	63		3	4	
40	62		2	2	
39	61		1	1	
38	60			F незадовільно	

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література

1. Бабич Н. Історія української літературної мови: Практикум. – Л., 1993. – 205 с.
2. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1991. – 231 с.
3. Державна програма розвитку української та інших національних мов на Україні // УМЛШ. –1991. – №6.
4. Закон про мови в УРСР. – К., 1991.
5. Історія української культури: У 5-ти т. – /Історія культури давнього населення України. – Т. 1. – НАН України. – Патон Б. Є. /голов. ред. /. – К.: Наук. думка, 2001.
6. Києво-Могилянська академія XVII-XVIII ст. в іменах. – К., 2001.
7. Культурологія: теорія та історія культури. Навч. посіб. Видання 2-ге, перероб. та доп. / за ред. І. І. Тюрменко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005
Нагорна Л. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики / Лариса Нагорна. – К. : Світогляд, 2005. – 315 с.
8. Німчук В.В. Державна мова / В.В.Німчук // Українська мова : енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. 3-є вид., зі змінами і доп. – К. : Вид во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2007. – С. 140-142.
9. Огієнко І. Історія української літературної мови. – К., 1995.
10. Русанівський В. М. Історія української літературної мови : підручник / В. М. Русанівський. – Київ : АртЕк, 2001. – 392 с.
11. Русанівський В. М. Староукраїнська літературна мова / В.М. Русанівський // Українська мова : енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. 3-є вид., зі змінами і доп. – К. : Вид во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2007.
12. Ткаченко О.Б. Українська мова і мовне життя світу / Орест Ткаченко. — К. : Спалах, 2004. – 272 с.
13. Українська мова : енциклопедія / редкол.: В.М. Русанівський, О. О. Тарасенко, М. П. Зяблюк [та ін.] ; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови НАН України. – 3-є вид., зі змінами і допов. – Київ : Українська енциклопедія, 2007. – 856 с.
14. Чуба Г. Українські рукописні учительні Євангелія : дослідження, каталоги, описи. – К. ; Л. : Свічадо, 2011. – 223
15. Шевельов Ю. Українська мова в I половині ХХ ст. (1990-1941): стан і статус. – Чернівці, 1998. – 208 с.

Допоміжна література

1. Гнатюк Л. То якою ж мовою писав Григорій Сковорода? // Дивослово. – 2006. – №3. – С.44

2. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика: нариси : навч. посіб. / Віталій Жайворонок ; [відп. ред. Г. П. Півторак] ; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Уманський держ. пед. ін-т ім. Павла Тичини. – Київ : Довіра, 2007. – 262 с.
3. Задорожний В. Як треба читати тексти кирилівського письма // Дивослово. – 2004. – №2.
4. Золоте слово : хрестоматія літератури України-Русі епохи середньовіччя IX–XV ст. : в 2-х кн. / упоряд.: Василь Яременко, Оксана Сліпушко ; за ред. проф. Василя Яременка. – Київ : Аконіт, 2002. – Кн. 1 : Література раннього Середньовіччя (до 988 року). – 784 с.
5. Інокентій Гізель. Вибрані твори : у 3-х т. / ред.-упор. Лариса Довга. – Київ-Львів, 201
6. Історія української мови: Хрестоматія. – К. : Либідь, 2002. – 387 с.
7. Кубайчук В. Хронологія мовних подій в Україні (зовнішня історія української мови). К., 2004.
8. Матвієнко А. Пересопницьке Євангеліє – видатна пам'ятка українського відродження XVI ст. – Дивослово. – № 5. – 2004.
9. Мацько Л., Христенко В. Історія української літературної мови // Дивослово. – №10. – 2002. – С. 53-605.
10. Мойсієнко В.М. Актова книга Житомирського гродського уряду 1611 року // Актова книга Житомирського гродського уряду 1611 р. / Підгот. А.М. Матвієнко, В.М. Мойсієнко. – Житомир, 2002. – С. 5- 27.
11. Півторак Г. П. Державна мова у Великому князівстві литовському і проблема розмежування українських і білоруських писемних пам'яток // Мовознавство. – 2005. – №3-4.
12. Півторак Г. П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов: Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски» / Г. П. Півторак. – К. : – Наук. думка, 2004. – 186 с.
13. Півторак Г. П. Українці: звідки ми і наша мова / Г. П. Півторак. – К. : Знання, 2003. – 202 с.
14. Ткаченко О. Б. До соціолінгвістичної класифікації мов у її слов'янській специфіці і динаміці // Мовознавство. – 2005. – №3-4.
15. Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV – XVIII ст.: У 2 кн. / Підгот. до видання В.В. Німчук та Г. І. Лиса. – К.; Нью-Йорк, 2002. – (Пам'ятки української мови. Серія словників
16. Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду: Док. і мат. К., 2006;
17. Чуба Г. Українські рукописні учительні Євангелія : дослідження, каталоги, описи. – К. ; Л. : Свічадо, 2011. – 223
18. Фаріон І. Мовна норма: знищення, пошук, віднова : монографія / Ірина Фаріон. – Вид. 2-ге, допов. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. – 336 с.
19. Фаріон І. Лінгвістичний феномен Маркіяна Шашкевича / Ірина Фаріон // Дивослово. – № 11. – 2007.
20. Фаріон І. Отець Маркіян Шашкевич – український мовотворець / Ірина Фаріон. – Львів: Свічадо, 2007.

21. Юкало В. Полемічна література XVI-XVII ст. як зародження української публіцистики. – 2005. – №6.
22. Ющук І. Про походження української мови // Дивослово. – №1. – 1995. – С. 5-9.

Інформаційні-ресурси

1. URL: freelib.in.ua
2. URL: litopys.org.ua
3. URL: uk.wikipedia.org/wiki/Українська_мова

**Зміни та доповнення
на 20__ / 20__**

Затверджено

протокол від «__» _____ 20__ засідання кафедри української мови

Завідувачка кафедри _____ (доц. Климович С.М.)

**Зміни та доповнення
на 20__ / 20__**

Затверджено

протокол від «__» _____ 20__ засідання кафедри української мови

Завідувачка кафедри _____ (доц. Климович С.М.)

**Зміни та доповнення
на 20__ / 20__**

Затверджено

протокол від «__» _____ 20__ засідання кафедри української мови

Завідувачка кафедри _____ (доц. Климович С.М.)